

Klára WOITSCHOVÁ, Wunschwitzova sbírka v kontextu genealogicko-heraldických souvislostí 1. poloviny 18. století (Rozbor fondu a jeho pomocněvědné využití).

Disertační práce, Katedra pomocných věd historických a archivního studia Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze 2009, 2 sv. – sv. I.: 272 stran + LXIII stran příloh, II.: Katalogy a edice, 259 stran, CD

Raně novověké, resp. barokní sběratelství je velice zajímavým fenoménem, přestože bývá většinou spojováno s výtvarnými artefakty a ostatní objekty sběratelské činnosti zůstávají stranou zájmu. To platí i o jedné z nejrozsáhlejších, ale i nejzajímavějších sbírek období baroka v Čechách, která je spojována s osobností Gottfrieda Daniela Wunschwitze (1678 – 1741) – přestože je nejen známa badatelské veřejnosti, ale i hojně využívána, nebyla kromě archivního zpřístupnění a zpracování dosud podrobena důkladné analýze. Tím spíše je tedy možno přivítat disertační práci Kláry Woitschové, která si tento úkol vytyčila.

Velice rozsáhlá práce je rozdělena - kromě Úvodu a Závěru – do pouhých tří kapitol, které jsou pak dále členěny. Úvod (s. 1 - 22) přináší nejprve obligátní vymezení tématu a rozbor použitých pramenů a literatury (i když v této části v podstatě pouze k osobě tvůrce sbírky), dále seznamuje s metodami a metodikou práce i se současným stavem bádání v oblasti genealogie a genealogických sbírek, kde již autorka uvádí i další literaturu, přičemž nejprve shrnuje produkci různých genealogických a heraldických společností a poté rekapituluje vědecké studie, pozornost věnuje i vývoji na Moravě a na Slovensku a také v tomto případě důležitým internetovým zdrojům. Ocenit lze i její názory na využití kvantifikačních metod v humanitních oborech (doplněné kvalitativním rozbohem) nebo na mnohdy diskutabilní způsob psaní rodových jmen šlechty, u zmínky o metodách práce s některými specifickými prameny (s. 9) naopak postrádám připomínku zvláště v poslední době se rozvíjejícího (i teoretického) bádání o tzv. ego-dokumentech obecně. Závěr úvodní kapitoly patří výkladu o hlavních osobnostech a trendech genealogických studií u nás do poloviny 18. století, tedy doby, v níž G. D. Wunschwitz vyvíjel svou činnost. Největší prostor zde dostal jistě právem Bartoloměj Paprocký z Hlohol, ale zmíněny jsou i další osobnosti, jen u Václava Vratislava z Mitrovic zarazí údaj o nezvěstné rozsáhlé sbírce, když by mělo nejspíše jít o dírenskou sbírku, kterou podrobila svému zkoumání jiná doktorandka katedry Martina Jeránková (?). Tato část pak tvoří jakousi „předzvěst“ následující první kapitoly, týkající se celého rodu Wunschwitzů (s. 23 – 40) a přibližující jednak jeho dějiny (k nimž se vztahují i rozrody a vývody v příloze, s. III – VII), jednak jeho mimořádné sepětí s „barokním světcem“ Janem Nepomuckým.

Námětem další, velice rozsáhlé druhé kapitoly (s. 41 – 204), je již samotná Wunschwitzova sbírka, přičemž po krátkém seznámení s jejími osudy po smrti původce a jejími dějinami jakožto sbírkového fondu nejprve stavovského, poté (po roce 1862) Zemského a nakonec Státního ústředního, resp. dnes Národního archivu (s. 41 – 44) následuje charakteristika sbírky jako celku (s. 45 – 51) a nakonec jejích jednotlivých částí. Autorka tak informuje o rozsahu sbírky, jejím chronologickém vymezení, zastoupení starých a nových rodů a zachycení rodů již vymřelých, sleduje geografický záběr sbírky i zastoupení rodů z hlediska jejich postavení v hierarchii stavovské společnosti, zajímá ji rozsah složek věnovaných jednotlivým rodům a zamýšlí se nad důvody jeho rozlišnosti. Skladba dalších podkapitol je dána jednotlivými typy, resp. kategoriemi „materiálů“ (i když by bylo možné používat také výraz „dokumentů“ nebo i „sbírkových předmětů“), které jsou ve sbírce zastoupeny. Tento přístup, který autorka vysvětluje a přesvědčivě a zdůvodňuje již v Úvodu (s. 8 – 9), se jeví jako adekvátní. Na řadu tak postupně přicházejí prameny diplomatické povahy (listiny, především pochopitelně panovnické, tj. zejména erbovní, a to hlavně v opisech, dále listiny šlechtické, městské a církevní, samozřejmě desky zemské, matriky a městské knihy, tedy pochopitelně výpisy z nich, a konečně tituláře; s. 52 – 75), poté vývody a

rozrody (s. 76 – 88), heraldický materiál - především v podobě vyobrazení znaků či jejich popisů nebo odkazů na ně (s. 89 – 99), sfragistický materiál (tj. skutečné pečeti nebo jejich otisky; s. 100 – 104), výpisy z vydaných prací, novin a rukopisů (s. 105 – 123), korespondence a další formy komunikace sběratele a jeho současníků (tj. dotazníky a záznamy rozhovorů; s. 124 – 133), nápisový materiál, tedy opisy nápisů (s. 134 – 157), pohřební štíty (s. 158 – 175), listy z památníků (s. 176 – 185), prameny ikonografické povahy (tj. rytiny, protože malby se ve sbírce nedochovaly; s. 186 – 189) a konečně numismatický materiál (s. 190 – 192). Se všemi těmito „materiály“ seznamuje autorka velice zevrubně a fundovaně, přičemž nejprve vhodně stručně rekapituluje dosavadní známé poznatky o daném typu pramene (např. o erbovních listinách, deskách zemských, novinách apod.), případně přináší důkladnější výklad o některých z nich, které zatím nebyly důkladněji zpracovány (např. tituláře a zejména pohřební štíty), a poté se konkrétněji zaměřuje na jejich výskyt ve Wunschwitzově sbírce. Zmínit lze v tomto případě celou řadu zajímavých postřehů – např. informace o možnosti přístupu do úřadu desk zemských, resp. k výpisům z nich (s. 62), zastoupení žen a mužů mezi probanty ve vývodech (s. 81), různé „metody“ sběratelovy práce včetně výpisů z různých tištěných knih, novin i rukopisných děl, využívání korespondence (i s poznamenáváním prezentačních dat dopisů!), dotazníků nebo rozhovorů se současníky nebo dokonce vyhlížení z okna na procházející pohřební průvod (s. 132). Velice zajímavý je i připojený exkurz věnovaný nápisům (s. 152 – 157). Přínosné a důkladně zpracované jsou také četné přehledné (a někdy velice rozsáhlé) tabelární i názorné grafické přílohy (např. tabulka 1 – přehled výpisů z matrik, s. 66 – 68; tabulka 3 – přehled (excerpovaných) tištěných děl, včetně těch, které sám sběratel vlastnil, s. 105 – 110; tabulka 5 – přehled opisů nápisů pořizovaných Wunschwitzem, s. 142 – 148; tabulky 7 a 8 – přehledy lokalit, z nichž pocházejí pohřební štíty, s. 171 – 173); ty jsou naštěstí očíslovány, ale nezbyvá než zalitovat, že autorka nepřipojila jejich seznam, protože jejich následné vyhledávání v textu je poněkud obtížnější.

Mou zvláštní pozornost upoutala samozřejmě podkapitola o listech z památníků, které v tomto případě autorka pojímá pouze jako heraldický pramen (s. 176 – 185). Přiznám se, že mě poněkud zamrzelo, že i když autorka cituje knihu o památnících, vydanou v listopadu 2007, tedy takřka rok a půl před dokončením disertace (přičemž do Archivu NM, kde autorka pracuje, byla kniha dodána velice brzy po vydání), dále ji nereflektuje. Kromě toho, že sebezprezentativní charakter měly nejen zápisy jednotlivých osob, ale i (resp. především) celé tyto rukopisy, by tak bylo možno doplnit či korigovat např. informace o počátcích „sběratelské činnosti“ památníkových záznamů, spojených s vlepováním cizích listů již do funkčních rukopisů ještě v 16. století nebo s jejich vyřezáváním v pozdější době, zmínku by si dle mého soudu zasloužily i dnešní pokusy o rekonstrukci původních památníků z jednotlivých listů, prováděné v některých sbírkách (především I. Klekler ve Stuttgartu). (K tomu i odkaz na s. 96: je otázkou, zda drobné nekolorované tištěné erby nemohly sloužit právě k vevazování či vlepování do štambuchů. Na s. 168 také zaujmou citace informací o úmrtí, které se nacházejí na pohřebních štítech a velice připomínají obdobné záznamy v památnících.) Autorkou zmiňované v památnících rozšířené datování podle římského kalendáře je zevrubně analyzováno nejen v uvedené knize, ale i v dřívějším článku uveřejněném ve sborníku „Inter laurum et olivam“, který autorka cituje, protože v něm sama publikovala. Překvapivé pak není ve srovnání s jinými památníkovými zápisy (zvláště obsahujícími erb) ani časté neuvádění údaje o místě záznamu (s. 178). K jinak chvályhodnému využití příručky C. F. Stechowa (s. 178) lze jen podotknout, že dešifrování sigel není s její pomocí vždy snadné i proto, že řada sigel v ní obsažených vznikla i opačným postupem, tj. zkrácením sentencí, které se v památnících vyskytují. V souvislosti s (oprávněným) akcentem na heraldiku zůstaly k mé lítosti bez reflexe i úvahy o znalosti podoby erbů ze strany samotných uživatelů. Také pasáž věnovaná ikonografickému kontextu se obešla bez přihlídnutí k již uvedené knize (kde lze najít mj. např. příklad mužské a ženské

postavy s kopím a věnečkem). Zcela pak K. Woitschová pomíjí terminologické (s. 184) a především typologické otázky, nastíněné již v zahraniční literatuře a zpracované dosti důkladně opět v uvedené knize (a akceptované např. A. Kostlánem). K památníkům, které byly ve Wunschwitzově vlastnictví a které autorka dokládá pouze údaji ze samotné sbírky (s. 183), lze doplnit na základě údajů rukopisu Archivu NM B. č. 18 ještě některé další. Připouštím ale samozřejmě, že tyto výhrady nejsou z hlediska celé práce prvotní a vyplývají z mého osobního badatelského zaměření. Pokud jde o reflexi nové literatury, nutno zmínit, že autorka neuvádí např. poslední významnou knihu L. Slavička, věnovanou sběratelství (Lubomír Slaviček, „*Sobě, umění, přátelům*“. *Kapitoly z dějin sběratelství v Čechách a na Moravě 1650–1939*. Praha 2008).

Velice detailní charakteristika jednotlivých částí sbírky je doplněna krátkým pojednáním o Wunschwitzově itineráři (s. 193 – 195), jehož velice kvalitní a detailní zpracování pro léta 1701 až 1741, tedy takřka do sběratelovy smrti, vycházející z vlastnoručných Wunschwitzových poznámek na různých dokumentech a zachycující kromě data a lokality i odkaz na inventární číslo sbírky a stručnou charakteristiku příslušné činnosti, je součástí přílohy (s. VIII – XXXVIII). Nechybí ani informace o spolupracovnících Gottfrieda Daniela Wunschwitze (s. 196 – 203), mezi něž patřili především Michael Adam Franck z Franckensteina, František Helfrid Voračický z Paběnic, Jan Jiří Bechyně z Lažan či úředník zemskodeskového úřadu František Sckrintz.

Třetí kapitola disertační práce K. Woitschové se zaměřuje na sbírkovou činnost v oblasti šlechtické genealogie a heraldiky v období od 18. století až do současnosti (s. 204 – 240), přičemž se soustřeďuje na sbírky uložené v pražských archivech a věnuje zvláštní pozornost případnému ohlasu Wunschwitzovy genealogické a heraldické práce v nich. Autorka přitom postupuje chronologicky, od sbírek, které svým vznikem nebyly od Wunschwitzovy sbírky časově příliš vzdálené (sbírky Renzova, Schumannova, Ubelliho, Rudolfa Vratislava z Mitrovic), po ty, které vznikly teprve v nedávné minulosti; ty již řadí podle jejich uložení v Národním archivu, Archivu Národního muzea nebo Archivu hlavního města Prahy. Jejich souhrnný přehled, zachycující název, místo uložení, dobu převzetí do příslušného archivu, původce a případné archivní pomůcky, je obsahem další přílohy (s. XXXIX – XLIII); jen v tomto případě není jasný systém řazení, který není abecední, ani nevychází z místa uložení či doby vzniku (ani neodpovídá předchozímu pořadí v textu), takže jinak užitečný přehled působí v důsledku toho poněkud chaoticky.

Již na závěr každé podkapitoly uvádí autorka stručné shrnutí textu, poněkud důkladnější se nachází na závěr třetí kapitoly. Celkový Závěr celé práce (s. 241 – 244) pak je snad až překvapivě stručný a představuje v podstatě rekapitulaci oněch předběžných shrnutí.

Nezbytnou součástí disertace tvoří seznam použitých zkratk a zejména seznam použitých pramenů a literatury, zahrnující kromě literatury úctyhodnou řadu zmiňovaných heraldických a genealogických sbírek, rukopisů a starých tisků a také internetové zdroje, k nimž by bylo vhodné doplnit také název (resp. náplň stránek), který není vždy jednoznačně zřejmý. Do seznamu literatury se jednou vloudila chyba ve jménu Pavla Krále (dvě citace jsou ovšem uvedeny správně, stejně jako v poznámkách na s. 57 a 159) a zejména opakovaně v příjmení Mileny Lenderové (i s. 124).

Již zmíněné přílohy textového rázu (rozrody a vývody, itinerář, přehled dalších pražských genealogických a heraldických sbírek) jsou doplněny dvěma velice kvalitně zpracovanými přílohami mapovými (které zachycují nejvýznamnější pozemkové majetky Wunschwitzů od poloviny 17. stol. a lokality, z nichž byl excerpován epigrafický materiál pro Wunschwitzovu sbírku; nečísl. strana XLV a XLVI) a 14 obrazovými (s. XLVIII – LXIII). Kromě toho je součástí práce (bohužel neoznačené) CD, na němž se nacházejí tři části sbírky, označené jako „nápisy“, „památníky“ a „(pohřební) štíty“ (na CD bez diakritiky). Ty jsou obrazovým doplňkem k druhému rozsáhlému svazku disertace, který obsahuje katalogy a

edice, konkrétně katalog a edici nápisů Wunschwitzovy sbírky (s. 2 – 183, inv. č. 1 – 554), katalog a edici pohřebních štítů (s. 184 – 233, inv. č. 1 – 250) a katalog a edice památníkových zápisů (s. 234 – 254, inv. č. 1 – 61), doplněné katalogem a edicí památníkových zápisů Renzovy a Schumannovy sbírky (s. 255 – 259, inv. č. 1 – 16). Číslo digitální fotografie je přitom vždy shodné s inventárním číslem (pouze mezi fotografiemi památníkových zápisů byly mylně označeny fotografie k inv. č. 662, tj. č. 108 a 109 na s. 205 – 206, číslem 622) - což poněkud ztěžuje prvotní orientaci (na CD) v oddíle věnovaném nápisům, zatímco ve vyobrazeních pohřebních štítů a památníkových zápisů se lze orientovat bez problémů, protože za sebou následují v pořadí shodném s katalogem. Obtížněji se hledají ve druhém svazku práce také jednotlivé oddíly, protože obsah je rozepsán pouze ve svazku prvním. Samotné katalogy a edice jsou ovšem zpracovány velice důkladně a kvalitně, jen je možno zalitovat, že bez inventáře sbírky nebo dalšího rejstříku není možno v katalozích vyhledávat konkrétní rody.

Při rozsahu práce je pochopitelné, že se do ní dostaly některé formální nedostatky – chybějící čárky (např. s. 29, 46, 47, 76, 110, 156, 166, 197, 202, 235, 240 - 243), překlepy (s. 27, 63, 72, 81, 188, 222, 223, 225, 236, 238, 241, včetně užití slova „inventáři“ namísto správného „itineráři“ na s. 13), vybočení z vazby (s. 19, 61, 72, 161, 225), opakování stejných slov (s. 231 – „později“, 238 – „neboť“, 239 – „či“, 240 – „teprve“), nebo naopak vynechání některých („erb“ na s. 54 dole, „týž“ v pozn. 211), zejména v závěru textu - , ty ale stále nepřesahují neúnosnou míru. V závěru také častěji postrádám chybějící odkazy (na s. 183 na zdroje informací o Wunschwitzově vlastnictví památníků, na s. 192 k vypisování z tisku o mincích, nebo na pernějšejnskou složku, na s. 201 na práce Vincentia a Sancto Wilhelmo, dále např. k sbírkám na s. 224an nebo dříve v pozn. 228 či na s. 160). V některých případech nesouhlasí názvy kapitol v obsahu a textu (např. u prvních dvou podkapitol Úvodu a pak zejména u podkapitol II.1, II.2 a II.2.1), v poznámce č. 150 chybí byť jen zkrácený název práce, přesměrovaný odkaz v pozn. 265 (na pozn. 101) je zřejmě mylný, v některých poznámkách (č. 578, 599, 685 a 686) je omylem použit větší rozměr písma, na s. 229 zůstal dole osamocený podtitul, naopak na s. 237 nebyl odražen od předchozího textu. Také zvolený způsob citování (bez označení názvů kurzívou a zvýraznění jména autora, jak je to použito i v seznamu literatury) nepůsobí nejpřehledněji. Zarazilo mě i opakované užívání odkazu na Knihopis (a malým „k“ – pozn. 258, 263, 264, 267), který navíc chybí v seznamu použité literatury.

Tyto mé výhrady či připomínky však mají jen přispět k odstranění nedostatků a jejich cílem není snížit význam disertační práce Kláry Woitschové, která prokázala výbornou znalost problematiky a dokázala se úspěšně vypořádat s velmi rozsáhlým a různorodým materiálem, který navíc zpracovala formou rozsáhlých a detailních katalogů a edic, doprovazených i obrazovou dokumentací. Předložila tak velice rozsáhlou, přitom kvalitně zpracovanou práci, která podle mého soudu rozhodně vyhovuje požadavkům kladeným na tento typ kvalifikační práce, a proto ji **doporučuji** k obhajobě jako podklad pro udělení titulu Ph.D.

V Praze dne 28. června 2009

Doc. PhDr. Marie Ryantová, CSc.

Ústav archivnictví a pomocných věd historických
Filosofické fakulty Jihočeské university
v Českých Budějovicích